



Filocalia lui ORIGEN



FLORILEGIU DIN SCRIERILE LUI ORIGEN
ALCĂȚUIT DE
SF. GRIGORIE DE NAZIANZ
ȘI SF. VASILE CEL MARE

Ediție revizuită de:
DR. ARMITAGE ROBINSON

Textul a fost tradus în limba engleză de:
REV. GEORGE LEWS

Traducere și îngrijire ediție în limba română de:
SILVANA AVRAM

EDITURA  HERALD
București



Cuprins

INTRODUCERE	11
CAPITOLUL I	19
Despre inspirația Sfintei Scripturi: cum trebuie ea citită și înțeleasă; de ce este neclară; care este pricina neclarității ei, și de ce în unele cazuri este de nepătruns sau lipsită de sens atunci când este interpretată literal. Din tratatul „Despre principii” și din alte lucrări ale lui Origen.	
CAPITOLUL II	53
Despre faptul că Sfânta Scriptură este închisă și pecetluită. Din Comentariul la <i>Psalmul 1</i>	
CAPITOLUL III	57
De ce cărțile inspirate sunt în număr de 22. Din același Comentariu la <i>Psalmul 1</i>	
CAPITOLUL IV	59
Despre greșelile gramaticale și despre stilul simplu al Scripturii. Din cartea IV a <i>Comentariului la Evanghelia lui Ioan</i> , trei sau patru pagini de la început.	
CAPITOLUL V	61
Ce înseamnă „vorba multă” și „multele cărți”? Sfânta Scriptură în întregul ei este o singură carte. Din introducerea la Cartea V a <i>Comentariului la Evanghelia lui Ioan</i> .	

CAPITOLUL VI

69

Sfânta Scriptură în întregul ei este un instrument al lui Dumnezeu, desăvârșit și potrivit pentru menirea sa. Din cartea II a *Comentariului la Evanghelia după Matei*: „Fericiți făcătorii de pace

CAPITOLUL VII

71

Despre caracterul special al persoanelor din Sfânta Scriptură. Din adnotarea întocmită la „Cântarea Cântărilor”, pe care Origen a scris-o în tinerețea sa.

CAPITOLUL VIII

73

Noi nu ar trebui să încercăm să corectăm propozițiile greșite din Scriptură, nici pe acelea ce par nelămurite dacă sunt luate în sens literal, întrucât acestea reprezintă o sursă prețioasă de cugetări pentru cei care înțeleg. Din *Comentariul* la profetul Osea.

CAPITOLUL IX

77

De ce Sfânta Scriptură folosește adesea același termen cu înțelesuri diferite, chiar în același loc. Din „Epistola către Romani”, IX, despre cuvintele: „Ce vom zice deci? Au doară Legea este păcat?”

CAPITOLUL X

83

Despre lucruri din Sfânta Scriptură ce par a fi o piatră de poticnire și o piatră de sminteală. Din a XXXIX-a Omilie la profetul Ieremia: „Domnul nu a putut îndura din pricina răutății faptele voastre.”

CAPITOLUL XI

85

Să căutăm hrana dată nouă de toate Scripturile inspirate, și să nu ne îndepărtăm de la pasajele pe care ereticii, în mod greșit, le socotesc grele, nici să le tratăm cu ușurință; s-ar cuveni mai degrabă să ne angajăm în cercetarea lor fără confuzia care însoțește necredința. Din cartea XX a *Comentariului* la profetul Iezechiel: „Iar despre voi, oile Mele, așa zice Domnul Dumnezeu: «Iată voi face judecată între oaie și oaie, între berbec și țap. Oare nu vă ajunge că pașteți în pășune bună, iar ce rămâne călcați cu picioarele voastre și că beți apă curată, iar pe cea care rămâne o tulburați cu picioarele voastre. Așa că oile Mele sunt

nevoite să se hrănească cu ceea ce este călcat de picioarele voastre și să bea ceea ce este tulburat de picioarele voastre?»”

CAPITOLUL XII 89

Despre faptul că cel care citește Sfânta Scriptură nu trebuie să se descurajeze dacă nu poate să înțeleagă ghicitorile încalcite și pildele pe care aceasta le cuprinde. Din a XX-a Omilie la cartea lui Iosua, fiul lui Nun.

CAPITOLUL XIII 93

În ce împrejurări și pentru cine lecțiile de filosofie pot fi profitabile, în deslușirea Sfintei Scripturi, cu dovezi din Scriptură. Scrisoarea către Grigorie.

CAPITOLUL XIV 97

Cei ce doresc să înțeleagă corect Sfintele Scripturi trebuie neapărat să fie familiari cu principiile logice adaptate folosirii lor; fără acestea, ei nu pot concepe înțelesul exact al gândurilor exprimate, după cum s ar cuveni. Din Cartea III a *Comentariului* la cartea Facerii.

CAPITOLUL XV 101

O replică dată filosofilor greci care disprețuiesc sărăcia de stil a Sfintelor Scripturi și spun că aleele adevăruri ale creștinismului au fost exprimate mai bine de către greci. Mai mult, ei spun că trupul Domnului a fost plâpând; cu argumentul diferitelor chipuri ale Cuvântului. Din tratatul „Împotriva lui Celsus”, care a scris împotriva creștinilor, Cărțile VI și VII.

CAPITOLUL XVI 119

Cu privire la cei ce defăimează creștinismul pe temeiul ereziilor din Biserică. Cartea III, „Împotriva lui Celsus”.

CAPITOLUL XVII 123

Un răspuns la afirmațiile unor filosofi cum că nu există nicio deosebire între a-l numi pe Cel Ce este Dumnezeu peste toți cu numele de Zeus, obișnuit printre greci, sau cu numele folosit de indieni, de exemplu, sau chiar cu cel folosit de egipteni. Cărțile I și V, „Împotriva lui Celsus”.

CAPITOLUL XVIII

131

Un răspuns la adresa acelor filosofi greci care se laudă că știu totul și acuză credința simplă a creștinilor; și se plâng că aceștia preferă în viață nebunia în locul înțelepciunii; mai mult, că niciun om înțelept sau educat nu a devenit ucenic al lui Iisus; în schimb, spun ei, barcagii și vameșii din clasele de jos, adună nebuni și smintiți, sclavi, femei slabe și copii, pentru a-i face să se închine Evangheliei. Cărțile I și III, „Împotriva lui Celsus”.

CAPITOLUL XIX

157

Și iarăși, la începutul aceleiași cărți, Origen spune: „Credința noastră în Domnul nostru nu are nimic de a face cu credința superstițioasă și lipsită de rațiune a Neamurilor, fiind nu numai vrednică de laudă, dar și desăvârșit acord cu ideile morale originare ale oamenilor”. În răspuns la aceia care se întreabă: „Cum de putem noi crede că Iisus este Dumnezeu, văzând că el a avut un trup muritor?”

CAPITOLUL XX

161

Un răspuns dat celor ce spun că lumea întreagă, inclusiv omul, a fost creată nu pentru om, ci pentru creaturile fără rațiune; căci acestea trăiesc cu mai puțină zbatere decât oamenii; mai mult, că ele sunt mai înțelepte decât noi, și sunt în același timp dragi lui Dumnezeu și conștiente de Dumnezeu, cunoscând cele viitoare; vom vorbi de asemenea și împotriva teoriei transmigrației sufletelor, și ne vom spune părerea în legătură cu prezicerile și șarlataniile legate de acestea. Din Cartea IV, „Împotriva lui Celsus”.

CAPITOLUL XXI

189

Despre „ceea ce stă în puterea noastră”, cu o explicație și o interpretare a acelor pasaje din Scriptură care par a-l desființa, după cum urmează.

CAPITOLUL XXII

219

Care este împărțirea pe pământ a creaturilor raționale, respectiv a sufletelor omenești, arătată învăluit în zidirea turnului, și în amestecarea limbilor? Capitol în care ne vom ocupa și de stăpânitorii, mulți la număr, puși asupra celor împărțiți, potrivit stării lor. Din Cartea V, „Împotriva lui Celsus”.

CAPITOLUL XXIII

231

Despre destin și despre cum, deși Dumnezeu știe dinainte purtarea fiecăruia, răspunderea omului rămâne aceeași. Mai apoi, despre faptul că astrele nu pot provoca faptele oamenilor, ci doar le indică; oamenii nu pot ajunge la cunoașterea deplină a acestor lucruri, dar semnele ne sunt date de către puterile dumnezeiești; care este cauza semnelor. Astrologia pare să aibă elemente de adevăr. Din Cartea III a *Comentariilor* la cartea Facerii. „Să fie semne ca să deosebească anotimpurile, zilele și anii.”

CAPITOLUL XXIV

258

[Unde se arată că] materia nu este necreată, și nici nu este cauza răului. Din „*Praeparatio Evangelica*” (Cartea VII) a lui Eusebiu Palestinianul (de Cezareea).

CAPITOLUL XXV

270

Despre faptul că „alegere” ivotă din preștiință nu înlătură ceea ce stă în puterea noastră. Din Cartea I a *Comentariului* la „Epistola către Romani”, la cuvintele „rânduit pentru vestirea Evangheliei lui Dumnezeu”.

CAPITOLUL XXVI

277

Despre lucrurile „bune” și „rele”; acestea depind în parte de propriile noastre eforturi și, în parte, nu depind; și aceasta, după învățătura lui Hristos, nu după cum crede Aristotel. Din *Comentariul* la *Psalmul* 4, la expresia „Mulți zic: «Cine ne va arăta nouă cele bune?»”

CAPITOLUL XXVII

289

Înțelesul împietririi inimii Faraonului



Introducere

La începutul secolului al II-lea creștinismul nu posedă încă un corp de doctrine, iar multitudinea de idei pe care el le vehiculează sunt foarte variate și uneori contradictorii. Fără îndoială, creștinii au credințe clare, însă acestea nu sunt încă structurate în forme cristalizate și precise. Deja către mijlocul secolului al II-lea nevoia de a extrage din acest amalgam de credințe idei limpezi se face simțit. Spiritele viguroase ale timpului puseseră în discuție nenumărate aspecte legate de raporturile omului cu Divinitatea, cu lumea și cu el însuși dar, dintre toți, Clement din Alexandria († 215) a făcut efortul cel mai consistent pentru a exprima credințele creștine în termeni filosofici și a atenua exagerările gnosticilor. Însă, gândirea lui Clement era prea conciliantă, iar limbajul său prea savant și prea obscur pentru a putea da o orientare decisivă ideilor. Atunci apare Origen († 254), care a avut nu doar capacitatea de a da un corp doctrinar credințelor creștine, ci și curajul de a elabora această sinteză doctrinară¹.

¹ Prin aceasta înțelegem că autorul introducerii se referă mai degrabă la lipsa unui corpus unitar de doctrine cu rol apologetic îndreptat împotriva curentelor gnostice și a religiei persecutorilor (politeismul greco-roman). Dar acest lucru nu înseamnă că Biserica a avut la început un conglomerat de credințe disparate. Dimpotrivă, creștinii aveau încă din perioada apostolică propriul lor Crez cu privire la credința în Dumnezeuul Treimic (a se vedea *Matei* 28, 19) și în Hristos,

Prin amploarea operei și prin profunzimea spiritului, Origen îi depășește cu mult pe gânditorii timpului său. Fecunditatea lui literară este extraordinară. Eusebiu din Cezareea († 339) relatează în *Istoria bisericească* (VI, 21) faptul că Ambrozie, discipolul pe care Origen îl convertise de la gnosticism la creștinism, îi pusese la dispoziție, pe cheltuiala sa, 7 tahigrafi, precum și caligrafi și copiiști, pentru a-l ajuta să-și redacteze lucrările. Începând cu anul 218, Origen lucrează într-un ritm extenuant la redactarea uriașei sale opere.

Datele referitoare la cărțile sale sunt contradictorii: unii le apreciază la 6 000 de titluri (Epifanie de Salamina, † 403), aici fiind incluse, fără îndoială, epistolele, adnotările și omiliile sale. Eusebiu, la care subscrie în anul 402 și Fericitul Ieronim (*Adversus Rufinum*, II, 22), enumeră doar 1 000 de tratate. Oricum ar sta lucrurile, producția literară a lui Origen este impresionantă. Din ea s-au păstrat în greacă numai câteva fragmente, cea mai mare parte a lucrărilor fiind tradusă în latină, în sec. al IV-lea și al V-lea, de către autori valoroși, în special de către Ieronim († 420) și Rufin din Aquileia († 410).



*Filocalia*¹ lui Origen este o compilație de pasaje selectate din operele maestrului de către Sf. Grigorie de Nazianz († 389) și Sf.

în calitate de Mântuitor și Fiul al lui Dumnezeu cel întrupat, răstignit, mort, înviat și înălțat la ceruri (a se vedea I *Timotei* 3, 16; *Filipeni* 2, 6–11; I *Corinteni* 15, 3–10, *Crezul Apostolic* din sec. al II-lea etc.). Astfel, încă de la întemeierea Bisericii, aceste creduri preniceene (înainte de Sinodul de la Niceea [325 d. Hr.]) funcționau ca „acte de identitate” *sine qua non* pentru două tipuri de Botez, și anume *Botezul apei* (echivalentul intrării în comunitatea Bisericii) și *Botezul sângelui* (mărturisirea credinței cu prețul vieții în fața prigonitorilor). Ulterior, după anul 150 d. Hr., credința de bază a creștinilor a fost rafinată și îmbogățită, mai întâi prin tezaurul operelor apologetice în contextul persecuțiilor și mai apoi prin tezaurul operelor patristice și al actelor sinodale în contextul multiplicării ereziilor din secolele IV–VIII d. Hr. La lipsa acestui corpus doctrinar se referă autorul introducerii de față. (N. red. spec.)

¹ *Filocalia* = iubire de frumos. Cuvântul poate fi contrastat cu *Apeirocalia* = ignorare a ceea ce este frumos, lipsă de gust, trivial. A nu se confunda cu an-

Vasile cel Mare († 379). Distrugerea în mare parte a scrierilor lui Origen ca urmare a luptei pornită împotriva ideilor sale la scurtă vreme după moartea sa, a făcut ca *Filocalia* să dobândească o valoare sporită, deoarece ea a păstrat, în original, o mare parte a muncii lui Origen, care ar fi fost altfel pierdută cu desăvârșire, sau ar fi fost păstrată doar în traducerile lui Rufin. Mai mult, chiar remarcabila sa operă, *Împotriva lui Celsus*, ne-a fost transmisă doar prin intermediul unui manuscris din secolul al XIII-lea, astfel că avem toate motivele să ne bucurăm și să fim recunoscători pentru păstrarea unei importante părți din aceasta în *Filocalia*.

Dincolo de importanța sa textuală, această culegere merită o atenție specială, ea constituindu-se într-o excelentă introducere la studiul operei lui Origen. Multe dintre ideile sale cele mai importante ne sunt prezentate și aranjate aici după anumite teme esențiale, iar călăuze pentru înțelegerea pozițiilor sale teologice ne sunt doi dintre „bărbații cei mai luminați ai veacului lor”.

Se spune că manuscrisul acestui florilegiu filocalic ar fi fost trimis, de către Sf. Grigorie Teologul, lui Teodorus, pe vremea aceea episcop de Tyana, după cum se arată în scrisoarea¹ adresată acestuia:

Sărbătoarea și epistola voastră și încuviințarea ce ne-ați dat-o de a ține sărbătoarea mai devreme, toate acestea sunt rodul credinței voastre. În schimbul acesteia, vă oferim și noi ce avem mai bun: rugăciunile noastre. Dar pentru a avea și o amintire de la mine și de la Vasile, v-am trimis un mic vo-

tologia ascetico-mistică a celor 12 volume filocalice alcătuită de Sf. Nicodim Aghioritul la Muntele Athos și publicată la Veneția în anul 1782. Colecția intitulată *Filocalia: culegere din scrierile Sfinților Părinți care ne arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși* include fragmente din operele a 36 de autori răsăriteni din secolele IV–XV, fără ca Origen să fie inclus printre aceștia. În ciuda titlurilor comune, *Filocalia* publicată în 1782 se distinge prin genul de sfaturi practice cu privire la viața duhovnicească, în timp ce *Filocalia* lui Origen este atât o operă apologetică, cât și un îndreptar pentru credincioși cu privire la dreapta citire și înțelegere a Sfintei Scripturi. (*N. red. spec.*)

¹ SF. GRIGORIE. *Epistola CXV*.

lum din gândurile alese ale lui Origen, cuprinzând extrase din pasaje ce le-ar putea fi de folos învățaților. Vă rugăm din suflet să acceptați acest dar, cu nădejdea că prin silință și Duh îl veți găsi de folos.

Nu există nici cea mai mică îndoială că epistola a fost scrisă de către cel supranumit *Teologul*, mai ales că ea a fost găsită în aproape toate copiile scrisorilor sale. Și dacă admitem valabilitatea acesteia, va trebui să acceptăm drept consecință și cea de-a doua afirmație, aceea că alegerea pasajelor a fost făcută de către erudiții editori ai operelor lui Origen. Desigur, ar fi vorba despre o compilație de pasaje folositoare și importante, după cum ni se spune în mod concis în scrisoarea despre care tocmai am vorbit. Căci după cum ne-am și așteptat, aceste „adevărate albine spirituale au adunat mierea cea mai de preț din felurite flori pentru a face un fagure pur”, de unde – după cum spune și Solomon († 930 î. Hr.), înțeleptul culegător de pilde – „regi și oameni de rând gustă deopotrivă și se îndulcesc, și sunt ajutați în a-și câștiga o sănătate desăvârșită”.

Noi credem că acești vestiți părinți ai bisericii au ales părți ce nu conțin nicio urmă de erezie, însă cu siguranță nu pe toate; observând că unele dintre pasajele culese sunt în contradicție cu învățăturile inspirate ale Părinților. În acest caz, se prea poate să fi avut loc inserări ale unor autori ulteriori. Căci, este greu de crezut că Sf. Vasile și Sf. Grigorie, acești apărători de necontestat ai creștinismului, nu ar fi reacționat dacă cineva ar fi susținut în mod profan că Fiul lui Dumnezeu sau Sfântul Duh este o ființă creată¹. Nu trebuie să spunem noi cât au îndrăgit ei astfel de doc-

¹ Este vorba de curentul subordinaționist care spune că Fiul lui Dumnezeu este o făptură inferioară și inegală Tatălui cel veșnic și necreat, iar Duhul Sfânt este inferior atât Tatălui, cât și Fiului. Opusă curentului subordinaționist este dogma cosubstanțială (centrată pe unitatea de ființă) în care Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt reprezintă un singur Dumnezeu necreat întreit în persoane. Dogma aceasta a fost declarată drept oficială la Sinoadele de la Niceea (325) și Constantinopol (381), credință împărtășită profund de Sfinții Grigorie și Vasile. (*N. red. spec.*)

trine, sau cât de folositoare le-au considerat a fi pentru savanți. Nu erau ei oare printre primii în lupta împotriva lui Arie¹ și a lui Eunomie² și a partizanilor acestora? Nu au descris ei oare preexistența și restaurarea finală și alte doctrine asemănătoare? Nu este aici locul să intrăm în amănunte; timpul nu ne-ar ajunge pentru a explica serviciul nemăsurat pe care ei l-au adus ortodoxiei. Ei și-au petrecut întreaga viață în încercarea de a arăta că Preasfânta și de sine stătătoarea Treime este egală în cinste și slavă, și în același sens co-eternă și co-substanțială. Ei au hrănit „oile lui Hristos din pajiștea cea verde a sfintelor învățături”, vorbindu-le acestora cu glasul familiar și sunetele pure ale adevărului. În opera de față însă se va putea observa și opusul a ceea ce tocmai am arătat, căci în unele locuri apar și intruziuni, ulterioare probabil, ale celor rătăciți de credință. Căci ar fi absurd să considerăm că acești faimoși apărători ai religiei creștine au amestecat în alegerea lor pleava cu grâul. Putem desigur accepta în același timp că unii eretici pot fi de asemenea numiți „grâu”; căci, precum ne spune Sf. Chiril al Alexandriei († 444) în profunda lui înțelepciune:

Nu trebuie să-i respingem cu totul pe eretici, câtă vreme mărturisesc și ei multe dintre lucrurile pe care le mărturisim și noi.³

Sf. Vasile și Sf. Grigorie nu erau nici pe departe genul de oameni care să fi amestecat grâul cu pleava pentru noi. Cu nepu-

¹ Preotul Arie din Alexandria. „Arianismul a fost în mare măsură rezultatul unei atitudini mentale și morale induse de școlile grecești de argumentare și a început, după cum învățăm de la Socrate, cu această linie de argumentare. Ceea ce este adevărat despre paternitatea umană este adevărat și despre relația dintre Tatăl și Fiul: prin urmare, a fost o vreme când nu a existat niciun Fiul. Prin urmare, la un moment dat în trecut, El a fost creat de către Tatăl. *Petitio principii* în premisa majoră este cheia întregii erezii.” (Ch. BRIGHT, *Saint Leon*, p. 139).

² Eunomienii au fost o sectă a arienilor, numiți astfel după numele lui Eunomie, episcop de Cizic în 360 d. H. Ei susțineau că Fiul era „Unul Născut” în sensul de „Născut de Dumnezeu Unul.”

³ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Epistola XLIV*.

tință! În schimb, cei care pervertesc căile Domnului, în admirația lor pentru subtilitățile pe care Origen le-a împrumutat de la greci, au amestecat lucrurile, după cum și diavolul pe vremuri a împrăștiat neghină în țarina Stăpânului¹. Căci grâul e al nostru; și tot ale noastre sunt și învățăturile ortodoxe, oriunde s-ar găsi ele. Iar predicatorii inspirați ai acelor predanii, dimpreună cu preaînțeleapta lor învățătură, folosindu-se de imboldul iscusinței de interpretare cu care au fost dăruiți de sus, și astfel alegând grâul de neghină, au adus grâul în hambarul Bisericii, dar au aruncat pleava în foc.

Deși nenumărați erudiți, preoți și credincioși au fost formați la școala lui Origen, el însuși a fost socotit eretic și condamnat; deși a fost prietenul și mentorul Sfinților, mântuirea sa a fost pusă la îndoială și negată. Timp de multe secole el a fost condamnat aproape în unanimitate de către Biserica Apuseană, din cauza acuzațiilor aduse de Ieronim împotriva sa. Abia în timpuri mai recente Pico de la Mirandola a îndrăznit să susțină cauza marelui Părinte: teza a fost interzisă, dar autorul a rămas necenzurat.

Ceea ce i s-a întâmplat lui Origen în timpul vieții prefigura cu claritate ceea ce avea să se întâmple cu scrierile sale:

„Zelul său a fost luat drept infatuare, iar învățăturile i-au fost mai apoi reproșate. Deși se știa că i-a respins pe cei răătăciți de credință, și i-a alungat pe cei malițioși, el a fost îndepărtat de la slujirea Bisericii chiar în orașul unde îl propovăduise pe Hristos pe treptele templului lui Serapis, și unde își îmbărbătase tatăl întru îndurarea chinurilor martiriului.

Dacă găsim în cuvintele lui Origen despre Sfânta Scriptură o temelie adâncă și trainică a adevărului – construită cu sinceritate și înțelepciune, dar îngreunată, ce-i drept, în mod nepotrivit, de structuri fantastice izvorâte dintr-o imaginație înflăcărată – am putea ajunge să privim eforturile sale cu înțelegere, dacă nu cu recunoștință, ținând cont și de faptul că

¹ Matei 13, 25. (N. red. spec.)

greșelile sale vizau probleme ce nu fuseseră încă rezolvate de autoritatea Bisericii în vremea aceea¹.”

Influența ideilor lui Origen asupra contemporanilor săi și asupra gândirii creștine în general a fost uriașă. Referindu-se la el, Sf. Grigorie Taumaturgul († 270) spunea:

„[Origen] ne îndemna să fim prudenți, atenți la sufletul nostru, să vrem să ne cunoaștem și să încercăm a ajunge la ținta propusă. Lucrul cel mai bun din câte au spus filosofi, atribuit celui mai înțelept dintre ei, apare ca o poruncă preînțeleaptă: *Cunoaște-te pe tine însuși*. Cei de demult au avut dreptate când au spus că această judecată este înțeleaptă și că înțelepciunea este aceeași la oameni și la Dumnezeu; că datorită ei sufletul ajunge să se privească întocmai ca într-o oglindă, că vede reflectându-se în ea înțelepciunea divină, că dacă intră în comuniune cu aceasta urmează calea infailibilă ce duce la îndumnezeire.

Prin urmare, [Origen] ne forma înțelepți și tari; înțelepți prin înțâietatea dată sufletului, tari prin punerea în practică a celor hotărâte de acesta.

El este singurul dintre oamenii de astăzi, pe care îi cunosc personal sau din auzite, care și-a obișnuit sufletul cu lumina clară a descoperirilor lui Dumnezeu și este în stare să învețe și pe alții. Cred că Stăpânul tuturor, Care s-a sălășluit în profeți și le-a insuflat fiecare cuvânt tainic și divin, l-a onorat și pe el de a fi prietenul lui Dumnezeu și interpretul acestor descoperiri.”

(Extrase din Introducerea și Prefața
la ediția în limba greacă a acestei cărți.)

✱

¹ Ep. WESTCOTT, *Origen*, p. 89.

În înțelegerea operei lui Origen, schema de interpretare dată mai jos se poate dovedi utilă.

Interpretare				
	Literală (Trupul)	Morală (Sufletul)	Mistică (Duhul)	
Istoria reală	Istoria fabuloasă		Alegorică	Anagogică
	Plăsmuită de Duhul Sfânt pentru a transmite adevărurile morale și mistice pe care lucrurile pământești nu le-ar fi putut ilustra îndeajuns de bine. În cadrul Legii unele lucruri aveau să fie urmate <i>ad literam</i> ; altele erau literalmente imposibile sau neverosimile, dar urmăreau să transmită învățături morale sau mistice.		Prefigurând istoria lui Hristos și a Bisericii Lui.	Simbolizând lucrurile unei lumi superioare în care tot ceea ce este pe acest pământ își are prefigurarea.

În *Omiliile la Evanghelia după Matei*, XV, 1, 3, Origen oferă cheia întregii sale hermeneutici: „Noi însă, care odinioară luam cuvintele lui Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu, în sens literal și trupesc, nu mai cugetăm astfel”.



CAPITOLUL I

Despre inspirația Sfintei Scripturi: cum trebuie ea citită și înțeleasă; de ce este ea neclară; care este pricina neclarității ei, și de ce în unele cazuri este de nepătruns, sau lipsită de sens atunci când este interpretată literal. Din tratatul „Despre principii” și din alte lucrări ale lui Origen.

1. Luând în seamă că în cercetarea unor probleme atât de însemnate nu ne mulțumim cu noțiunile generale și nici cu lumina în care lucrurile se arată ochiului nostru, noi ne întărim poziția și prin mărturiile aduse de Scripturi, pe care, după credința noastră, le socotim dumnezeiești, atât cele cunoscute nouă sub numele de Vechiul Testament, cât și cele cuprinse în Noul Testament. Ne vom strădui totodată să ne întărim credința și prin rațiune. Dar cum noi nu am vorbit niciodată până acum despre Scripturi ca rod al însuflării dumnezeiești, ne propunem să tratăm, pe scurt, despre lucrul acesta, arătând temeiurile ce ne îndeamnă să le socotim divine.

Dar mai înainte de a ne folosi de textul Scripturilor și de ceea ce este descoperit în ele, trebuie să facem unele precizări cu privire la Moise – legiuitorul evreilor – și la Iisus Hristos – Cel care a adus creștinilor învățăturile mântuitoare. Dintre toți dăătorii de legi care s-au ridicat din rândurile elenilor și ale barbarilor, nu ne amintim de nimeni altul care să fi putut trezi și în sânul altor neamuri atâta înflăcărare la primirea învățăturii sale; și cu toate că aceia care propovăduiesc adevărul filosofic se străduiesc să-și întemeieze doctrina lor pe o bază pretins rațională, niciunul dintre

aceștia nu a reușit să sădească în mintea diferitelor popoare, sau măcar a unei mari mulțimi din sânul unui singur popor, adevărul recunoscut de ei.

Și totuși, legiuitorilor le-ar fi plăcut, de-ar fi fost cu puțință, să facă în așa fel încât legile pe care ei le socoteau bune să fie prețuite de întreaga omenire; iar învățătorii ar fi predicat cu bucurie pretutindeni în lume ceea ce li se părea lor a fi adevărat. Dându-și seama totuși că nu ar fi în stare să-i facă pe oameni, vorbitori de felurite limbi și aparținând mai multor neamuri, să respecte legea pe care ar da-o și să le primească îndrumările, ei nici măcar n-au încercat să facă aceasta încă de la început, căci au presimțit bine că încercarea lor ar da greș în cele din urmă. Dar în fiecare ținut, elen sau barbar, pretutindeni în lume, se pot găsi nenumărați oameni trecuți la credința noastră, oameni care s-au lepădat de tradițiile strămoșești și de zeii la care se închinaseră până atunci, pentru a deveni adepți zeloși ai legii lui Moise și înfocați ucenici ai lui Iisus Hristos; și aceasta în ciuda faptului că cei ce se supun legii lui Moise sunt priviți cu ură de cei ce se închină la idoli, iar cei care primesc Evanghelia lui Iisus Hristos nu numai că sunt priviți cu ură, dar sunt și amenințați de primejdia pedepsei cu moartea.

2. Și dacă punem la socoteală timpul scurt în care, cu toate uneltirile îndreptate împotriva celor ce s-au mărturisit creștini și de pe urma cărora unii au pierit, iar alții și-au pierdut avutul, Cuvântul a fost propovăduit pretutindeni în lume (deși numărul celor care îl cuvântau nu era mare), astfel încât greci și barbari, mai săraci cu duhul sau mai cu minte, au ajuns cu ajutorul lui Iisus să aibă frică de Dumnezeu – dacă, ziceam eu, vom ține seama de asta, atunci nu vom șovăi a spune că lucrarea făcută este mai mult decât omenească. Căci Iisus a propovăduit cu toată autoritatea și puterea sa de convingere că în cele din urmă Cuvântul va precumpăni, astfel încât rostirile Lui pot fi pe bună dreptate socotite profetice¹. De pildă, „Din pricina Mea, veți fi duși înaintea dregătorilor și

¹ În sensul de preștiință dumnezeiescă.

regilor, spre mărturie lor și păgânilor”¹ și, „Mulți îmi vor zice în ziua aceea: *Doamne, Doamne, au nu în numele Tău am prorocit și nu în Numele tău am scos demoni, și nu în Numele tău minuni multe am făcut?* Și atunci voi mărturisi lor: *Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtați-vă de la Mine cei ce lucrați fărădelegea*”.²

Poate că era rațional să ne fi gândit că el a rostit cuvintele acestea la întâmplare, și că ele nu ar fi adevărate; însă când lucruri graite cu o asemenea putere ajung să se împlinească, este limpede că însuși Dumnezeu s-a întrupat în firea noastră și a transmis oamenilor învățătura mântuirii.

3. Mai e oare nevoie să adaug cum s-a prevestit că regii făgăduiți vor ieși din Iuda³ și cârmuitori din coapsele sale până la venirea lui Mesia, căruia îi este hărăzită împărăția, și la împlinirea Așteptării neamurilor? Căci se vede deslușit din istorie și din cele ce se petrec astăzi, că din vremea lui Iisus n-a mai fost nimeni care să se cheme pe sine însuși rege al iudeilor; căci toate cu care se mândreau iudeii, adică rânduielile templului și jertfele de la altar, slujbele rituale ce trebuiau împlinite și veșmintele marelui preot, au fost desființate. Căci s-a împlinit profeția care spune că: „zile fără de număr fiii lui Israel vor rămâne fără rege, fără căpetenie, fără jertfă, și fără stâlp de aducere aminte, fără efod⁴, și fără terafimi”⁵. Și ne folosim de pasajul precedent împotriva adversarilor noștri, care, nedumeriți de ceea ce Iacov îi spune lui Iuda în cartea *Facerii*, pretind că etnarhul coboară din familia lui Iuda, că este „cârmuitorul poporului”, și că seminția sa nu se va stinge până la venirea lui Mesia la care visează ei.

¹ Matei 10, 18; cf. Marcu 13, 9.

² Matei 7, 22; cf. Luca 13, 26.

³ Cf. *Facere* 49, 10.

⁴ Osea 3, 4.

⁵ Pentru cuvântul ebraic *teraphim*, Septuaginta uzitează grecescul *delon*. Acest cuvânt a fost folosit pentru pietrele transparente sau strălucitoare Urim și Tumim. *Teraphim* erau întrebuințate ca mijloace de divinație religioasă (PUSEY). Unii consideră că aceste pietre erau folosite de către marele preot.